

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

Volume 11/14 Summer 2016, p. 221-238

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9838>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 01.08.2016

✓ Accepted/Kabul: 20.09.2016

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM – Doç. Dr. Ahmet AKKAYA – Yrd. Doç. Dr. Mesut GÜN

This article was checked by iThenticate.

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE ÇOCUK YAZININA GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIM: “KELOĞLAN İLE KARDEŞİ” MASALI

*Esmâ DUMANLI KADIZADE**

ÖZET

Çalışma, Tahir Alangu'nun derlediği “Keloğlan Masalları” adlı yapıtındaki “Keloğlan ile Kardeşi” masalının göstergebilimsel açıdan çözümlenmesini içermektedir. Araştırmada çocuk yazınına yönelik inceleme ve araştırma kitaplarında yer alan klasik anlatı çözümlerinin yerine Greimas'ın göstergebilimsel çözümleme kuramı tercih edilmiştir. Ancak anlatı çözümlenirken göstergebilimsel kuramının sadece belli başlı aşamaları ve temel ilkeleri ele alınarak, kuramın algılanmasının ve uygulanmasının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Çalışmada “Keloğlan ve Kardeşi” adlı anlatı beş kesite ayrılmış, ardından söylemsel ve anlatısal düzeylerin tespit edilmiştir. Anlatı ile söylem yapılarının masal içindeki işlevleri göstergebilimsel kavramlar aracılığıyla uygulamaya dökülmüştür. Çözümlemede temel alınan Greimas'ın göstergebilimsel çözümleme kuramı, özünde göstergeler sistemi içinde anlam birimlerinin yeniden yapılandırılması sürecini içinde barındırmıştır. Araştırmada bu modele bağlı olarak incelenen yapıt, “anlatı düzeyi, söylem düzeyi” ve “mantıksal-anlamsal” düzeyler açısından çözümlenmiştir. (Rıfat, 2007) Göstergebilimsel okumada hedef gösterge dizgesinin ayrıştırılıp, parçaların tekrar bir araya getirilirken yeni anlam üretim süreçlerini geliştirmektedir. Dolayısıyla bu yönüyle çalışma durağan değil, sürekli değişim ve dönüşüm içinde olan sosyal yaşama da dönüktür. Göstergebilimsel yöntemin metin odaklı bir yöntem olması nedeniyle, çocuk yazını metinlerinin incelenmesinde ve yeniden anlamlandırılmasında tercih edilmiştir. Türkçe eğitiminde çocuk yazını inceleme kitaplarının geleneksel inceleme yöntemlerinin dışına çıkabilmesi için farklı yöntemlerin algılanmasını kolaylaştıracak ve bunların uygulama örneklerinin yaygınlaşmasını sağlayacak çalışmalar desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: “Keloğlan ile Kardeşi” masalı, kurmaca, göstergebilim, söylemsel düzey, anlatısal düzey

* Yrd.Doç.Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: esmakadizade@mersin.edu.tr

SEMIOTIC ANALYSIS OF “KELOĞLAN İLE KARDEŞİ”: A SELECTED TALE OF TURKISH CHILDREN’S LITERATURE

ABSTRACT

This study is a semiotic analysis of the tale “Keloğlan ile Kardeşi” included in the book “Keloğlan Masalları” compiled by Tahir Alangu, aiming to create a theoretical structure for the children’s literature. Another purpose of this study is to posit a more theoretical ground for the Turkish children’s literature which is gradually developing and additionally, to prepare a diverse theoretical ground for the analysis of other children’s literature texts in terms of narratology, structuralism, intertextuality, reader response and psychoanalytic approaches, etc. the approach of structural linguistics has been used as the method in the study. The semiotic analysis theory of Greimas has been preferred; however, certain stages and basic principles of this field of science have been studied to make it easier to comprehend and apply the text while analyzing it. The outlined subjects have been analyzed within the scope of the text. Furthermore, to extract the deeper meaning of the text, it is aimed to reveal the relationship between narrative level and discourse level by means of the sectionalisation method. In this study, the tale “Keloğlan ve Kardeşi” is sectionalized into five main sections according to the actions and the functions of narrative structures and discourse structures in the tale are presented by the terminology of semiotic analysis. The theory of semiotic analysis of Greimas on which the analysis are based on fundamentally contain the period of restructuring the morphemes in the system of indicators. Depending on this model, “Keloğlan ile Kardeşi” story has been analyzed in terms of narrative, discourse and logical-semantic levels (Rıfat, 2007). In the semiotic reading, the aim is to develop new meaning production periods while the system of indicators is separated and the components are gathered up again. Moreover, it does not only examine the surface structure of the text but also reveals the deep structure. Accordingly, the study is not stable from this aspect but it is directed to social life being in a state of continuous change and transformation. Since the semiotic method is based on text, it is preferred in analyzing and giving meaning again to texts of children’s literature; thus, it is thought that traditional analyzing methods can be digressed while analyzing the children’s literature in Turkish education, various applications can be a resource for Turkish education and also contribute to it as in this study.

STRUCTURED ABSTRACT

Purpose: Review and research books on children's literature contain information about stylistic features of children’s books and sample texts related to children’s literature. Sample texts are mostly examined with accustomed and easily applied classical approaches. For this reason, in this study, the work titled “Keloğlan and His Brother” is simplified to allow for a more practical and easier review, an analysis is performed with a semiotic approach and the study was conducted aiming certain basic points.

Turkish Studies

Conceptual/Theoretical Structure: The semiotic approach, which ignores everything apart from the text, has been applied and expanded by authors such as Saussure, Barthes, Todorov, Propp, Greimas, Genette, and Bremond. Semioticians have a concurrent approach to the literature. "They do not establish a link between the literary work and the author, the history or the real world outside the text." (Moran, 2009:192) Greimas, one of the most important representatives of semiotics, reduces the seven roles in folk tales determined by Russian formalist V. Propp (1. Villain, 2. Dispatcher, 3. Helper, 4. Princess, 5. Donor, 6. Hero, 7. False Hero) to three contrasting pairs (1. Subject/Object, 2. Sender/Receiver, 3. Helper/Opponent) and calls these actants. Because persons or objects assuming roles stand out with their actions in the structuralist method. (Moran, 2009:198) When creating the "Actantial Model", Greimas did not only benefit from Propp's "actants model." He built his method after reviewing Hjelmslev's "glossematics" and Levi-Strauss's "basic contrasts" theory. The goal of Greimas, who wished to create a narrative grammar as Todorov, is text's language. Because the "act of reading" which is the basis of semiotic analysis is not an ordinary reading of the text, but an analysis of the arrangement and articulation of the meaning, in other words, "the format of the content" (İmançer-Özel, 2004). In conclusion, the purpose in semiotic review is to allow the reader to perceive the world in different ways.

Method: We attempted to analyze the deep and semantic structure of the narrative pattern of the tale with a semiotic method. The tale selected as the review object was one of the Keloglan Tales. We preferred Greimas' semiotic analysis theory as our method to approach to the tale, which is one of the important sources of children's literature. The "segmentation according to spatial apartness" (Rifat, 2007, p.104) criterion was used in the study. The narration named "Keloglan and His Brother" was divided into sections according to its narrative. Both the superficial meaning and the deep meaning of the text were revealed with this method.

Findings: The narration named "Keloglan and His Brother" was divided into sections according to its narrative and five sections were obtained.

The tale forms a narrative program within the scope of the study. "Narrative program is a Subject's affecting another Subject and turning the existing situation into another situation. According to the semiotic approach, a narrative program consists of four phases: 1st Phase: Manipulation, 2nd Phase: Competence, 3rd Phase: Performance, 4th Phase: Sanction" (Rifat; 2007, p.96). In this context, sections of the Tale "Keloglan and His Brother" was addressed according to narrative level, distributed according to these phases and analyzed.

Section 1 is the outset of the tale. It involves the relationship between the Sender (Mother) and the Subject (Keloglan and Hasan). In this relationship, the mother asks her children to find employment. She expresses that she is old and tired. Keloglan is defined as Subject1 and the mother is defined as Object2. This section contains an important element of the "manipulation" phase: the Object. Object1 is "money."

Turkish Studies

Section 2 and 3 constitute the competence phase. Subject1 stands out in this phase. S1 (Keloglan) takes action in order to fulfill the request of S2 (Mother). The Object that S1 seeks is money. In this phase, S2 (Sender) has no function. Subject3 appears as “some guy” in this section.

Section 4 is the performance phase. Transitioning from a situational statement to another situational statement, the subject turns his steps toward transformative acts using the modal competence that he obtained. The wish of the subject, combined with his power and knowledge, allows him to perform his action. Object2 (ağırışı) appears in this section.

Section 5 is the sanction phase. In this phase, the Subject is rewarded or punished depending on his success or failure. In accordance with the contract formed at the beginning, the sender appears again and checks the Subject’s performance. (Rıfat, 2007, p.97)

The discourse level was addressed following the narrative level. There are two phases of this level: thematization and figuration. In narrative syntax, subject’s abstract relationship with object may be combined or separated in discoursization structures. This process, of course, takes place in a time and space. Theme is an abstract concept. This abstract concept is figurized on the surface of the text with certain words. In this way, themes are told with figures which find their shape with words. (Kıran ve Kıran, 2003) It is seen that wealth is a theme in the tale Keloglan and His Brother. Keloglan’s taking Forty Thieves’ treasure and heading home is telling the theme with figures. Since reviewing heroes in the narrative is considered as reviewing a central element of the narrative, we reviewed heroes as well and distributed their universal and thematic roles.

After addressing the narrative level and the discourse level, we examined the “spatial” dimension of the tale. The sections obtained using the segmentation according to spatial apartness criterion are as follows: “1- House, 2- Town, 3- Old Windmill, 4- Great Plane Tree, 5- House.” The narrative, which begins in the house spatially, ends in the house once the subject finds the object and brings it back. Time, which is one of the basic elements of the narrative, shows how the reader perceives time.

There are two types of time; the narrative time of the narrator and the fictional time of what is narrated by the narrator. It is seen that the narrative time has a chronological structure in the tale Keloglan and His Brother, which means that events starts from the beginning and are told chronologically.

Considering the logical-semantic level, the point of interest is not the superficial structure of the text as in the narrative level and the discourse level. The logical-semantic structure reveals the deep structure of the text. The superficial structure examines the content, i.e. what is shown. The deep structure, on the other hand, focuses on “visual charts (semiotic square, actant schema, etc.) in order to analyze the text mathematically” and it is also the section where logical operations and transformations occur. (Rıfat, 2009, p.123-124)

Semiotic square is used with the idea that it will help reveal these transformations in the deep structure of the phase, the meaning of which we try to explain, in the tale Kelogran and His Brother. We can read the semiotic square as follows: Initially/at the beginning of the tale, Keloglan (S1) and his brother are in the state of "not being wealthy", i.e. the state of "(-wealth= minus wealth)." They go through a transformation at the end of the tale and reach the state of "wealth." Forty Thieves, on the other hand, are in the state of "not being poor", i.e. "(-poverty= minus poverty", at the beginning of the tale. At the end of the story, they go through a transformation and reach the state of "poverty." In conclusion, semiotic square may be defined as, "*visual presentation of logical articulation of a semantic category*" (Uçan:2002, p.89). While the contrast of wealthy/poor is given in the tale, the fact that S1 conveys the Object, the treasure, to S2 (Sender) shows that he completed the performance phase. Also, wealth involves the state of happiness and poverty involves the state of unhappiness.

Conclusion and Recommendations: The process of reviewing children's literature is a pedagogically important process in learning stage of both students and teachers. However, the fact that children's literature is only examined with classical methods in education faculties and it is not thought how to explain children's literature texts (poems, tales, fables, etc.) to students is a significant matter that should be pointed out. Sources related to children's literature prepared for education faculties involve the history of children's literature, development of children's literature in the world, stylistic and contextual properties of children's books and sample texts. Thus, it is a significant drawback that each type in these texts is not examined with a different method. To solve the problem of lack of methods in children's literature will help prospective teachers examine children's literature and explain it to their students.

The study utilizes the semiotic method since it involves a text-oriented approach. It is noteworthy that this method can be used in many other fields in addition to children's literature. Semiotic reading parses sign system, put parts back together and develops new meaning production processes. It does not only examine the superficial structure of the text, but also reveals the deep structure. Thus, it was preferred for this study since it opens the door for social life, which is not static, but in a constant change and transformation.

Semiotic method was preferred to examine and re-interpret children's literature texts because it is a text-oriented method. In Turkish language education, studies which will facilitate the perception of different methods and generalize application instances should be supported so that review books related to children's literature may go beyond classical review methods.

In conclusion, the study used semiotics methodically, however the text titled "Keloglan and His Brother" was simplified to facilitate perception and application. Issues were outlined and analyzed within the framework of the text. It is believed that the study will provide a source for future reviews related to children's literature.

Keywords: Tale of "Keloğlan ile İki Padişah", semiotics, fiction, narrative level, discourse level

Turkish Studies

Giriş

İnsanı, nesnelere, dünyayı algılama çabası birçok alanda olduğu gibi dil ve edebiyat için de önemli bir sorundur. Temelinde anlam evrenini çözümlenmeyi amaçlayan göstergebilim, anlamın oluşumu, anlam yaratmak, anlamlandırmak gibi soyut durumların açığa çıkarılmasını hedefler. Dolayısıyla anlamla ilgili her şey göstergebilimin alanına girer. (Guiraud, 1994)

İngiliz filozof John Locke (1632-1704) “An Essay Concerning Human Understanding” (1690; İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme) isimli eserinde ilk kez “semeiotike” terimini kullanmış ve bu ifadeyi göstergeler öğretisi olarak nitelendirmiştir. (Deely, 1990 s.112) J.H.Lambert ise göstergeler öğretisinin Locke’dan sonraki en önemli temsilcisi olarak, Neues Organon (1764; Yeni Organon) adlı yapıtında bu öğretiyi ayrı bir bilim dalı olarak incelemiştir. (Vardar, 1988,s.111)

Göstergebilimin tam anlamıyla kuruluşu ise XX. yüzyılın başlarına karşılık gelir. Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce (1839-1914) ve İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) göstergebilimin kurucuları olarak karşımıza çıkarlar. Saussure’ün *Genel Dilbilim Dersleri* başlığıyla yayımlanan ders notlarında göstergelerin toplumsal işlevi üzerinde dururken, Pierce ise göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durur. (Vardar, 2001; s.86)

Saussure aynı eserinde “Dil bir sistemdir ve sistem içerisindeki tek tek birimlerin kendi başına anlamı yoktur. İnsan için önemli olan sözlü dil yetisi değil bir dil kurma, ayrı ayrı göstergelerden örülü bir dizge yaratma yetisidir.” (Saussure, 1998:39) der. Onlara anlam kazandıran, kurdukları bağlantılarla oluşan sistemin bir parçası olmalarıdır. Dolayısıyla anlam yüzeyde görünende değil, onun altında, derindedir. (Bayrav, 1998: 35)

Metin çözümlenmesi ise sanatçının eseri oluştururken izlediği yolu tersine çevirerek mümkün olacaktır. Yani var olan bütünü parçalarına ayırdıktan sonra, tekrar kurma ve yapılandırma adımlarını gerçekleştirdiğimiz bu yöntemde temel amaç, eserin bütün halindeyken fark edilemeyen gizil anlamları ortaya çıkarmaktır (Bayrav, 1999: 59). Kesitlenen göstergelerin tek başlarına yansıttıkları anlamla, belli kurallar çerçevesinde bir araya getirilerek oluşturdukları anlam, yeni ve farklı anlamlardır. Ortaya çıkan bu yeni anlam, o bütün parçalanıp tek tek ele alındığında ya da parçaların yerleri değiştirildiğinde asla ulaşılamayacak olan anlamdır (Akerson, 2005: 27).

Metnin dışında herşeyin gözardı edildiği göstergebilimsel yöntem Saussure, Barthes, Todorov, Propp, Greimas, Genette, Bremond gibi yazarlar tarafından genişletilerek uygulanmıştır. Göstergebilimcilerin edebiyata yaklaşımı eşzamanlı olmuştur. “Ne yazarla, ne tarihle, ne de metnin dışı gerçek dünya ile edebi eser arasında bağlantı kuramazlar.” (Moran, 2009;192) Göstergebilimin en önemli temsilcilerinden Greimas, Rus Biçimcilerinden V.Propp’un masallarda saptadığı yedi rolü (1.Saldırgan, 2.Bağışçı, 3.Yardımcı, 4.Prens, 5.Gönderen, 6.Kahraman, 7.Düzmece Kahraman), üç karşıt çifte (“1.Özne-Nesne, 2.Gönderici-Alıcı, 3.Destekleyici-Engelleyici) indirger ve bunlara eyleyen/actant adını verir. Çünkü yapısalci yöntemde rolleri üstlenen kişi ya da nesnelere yaptıkları eylem ile ön plandadırlar. (Moran, 2009:198) Greimas “Eyleyenler Modeli”ni oluştururken sadece V.Propp’un “eyleyenler örnekçesi”nden yola çıkmamıştır. Hjelmslev’in “dil cebiri”, Levi-Strauss’un “temel karşıtlıklar” adlı kuramlarını da gözden geçirdikten sonra yöntemini inşa etmiştir. Todorov gibi bir anlatı grameri oluşturmak isteyen Greimas’ın hedefi metnin dilidir. Çünkü göstergebilimsel çözümlenmenin temelinde, yer alan “okuma davranışı” sıradan bir metin okuma değil anlamın düzenlenişini, eklenme biçimini yani “içeriğin biçimi”ni çözümlenmektedir (İmançer-Özel, 2004). Sonuç olarak göstergebilimsel incelemede amaç okurun dünyayı farklı biçimlerde algılayabilmesini sağlamaktır.

Alan yazını incelendiğinde farklı türler üzerinde göstergebilimsel çalışmaların olduğunu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/14 Summer 2016

görülmüştür. Erdem (2009), Rasim Özdenören’in “İt” Hikâyesini göstergebilim açısından incelemiştir. Başka bir çalışmada ise yine Erdem (2007), Dehhani’nin “eyledi” redifli gazelini yapısal bir yaklaşımla incelemiştir. Bulut (2012), Peride Celal’in “Melahat Hanım’ın Düzenli Yaşamı” adlı öyküsünü, Yılmaz (2013) ise Sait Faik’in “Şehri Unutan Adam” adlı öyküsünü göstergebilimsel açıdan incelemiştir. Bu çalışmada ise “Keloğlan ve Kardeşi” adlı masalı göstergebilimsel açıdan incelenmiştir.

Amaç ve Problem

Çocuk yazını öğretimi ile ilgili hazırlanan inceleme ve araştırma kitapları değerlendirildiğinde, bu yapıtlarda çocuk kitaplarının biçim özelliklerine ve çocuklarla ilgili metin örneklerine yer verildiği görülmüştür. Metinlerle ilgili örneklerin ise çoğunlukla alışılmış ve kolay uygulanan klasik yaklaşımlarla incelendiği tespit edilmiştir. Bu nedenle göstergebilimsel yaklaşımla incelenen “Keloğlan ve Kardeşi” adlı yapıt çocuk yazını incelemelerinde daha kullanışlı ve kolay uygulanabilir olması açısından basite indirgenerek, belli başlı temel noktalar hedef alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Çocuk yazını öğretimi açısından önemli bir yeri olan masalların metodolojik olarak incelenmesinde çözümleme konusu olarak seçtiğimiz masal, Tahir Alangu’nun düzenlediği “Keloğlan Masalları” adlı kitapta yer alan “Keloğlan ve Kardeşi” adını taşımaktadır. Çalışmamızda göstergebilimsel bir yöntemle masalın anlatı örgüsünün derin ve anlamsal yapısını çözümlemeye çalışacağız. İnceleme nesnesi olarak seçilen masal Keloğlan Masalları’ndan birisidir. Çocuk yazınının önemli kaynaklarından olan masala yaklaşımımızda yöntem olarak Greimas’ın göstergebilimsel çözümleme kuramı tercih edilmiştir. Bu yöntemle metnin hem yüzeysel hem de derin anlamını ortaya çıkarılacaktır. Anlatı ve söylem düzeyinde kurmaca metnin çözümlenirken “derin yapıdaki anlam, bir dereceye kadar edebiyatın dışında başka dizgeler ve oluşumlarla olan ilişkide aranmalıdır. Edebiyattaki derin yapıyı araştırmak, bizi, daha genel geçer yaşamsal doğrulara götürür. Öyleyse göstergebilimsel yapı araştırması da bizi sonuçta yaşamla toplumla ilgili bazı düzlemlere götürecektir.” (Erkman-Akerson, 2005, s.148)

Keloğlan ile Kardeşi

Anlatıları incelemeye geçmeden önce, okuma ile çözümlemeyi kolaylaştırmak için ve de olay örgüsünün gelişimini ayrıntılı olarak ortaya koymak için bölümlere ayırmak gerekir. Sunulan olaylara bağlı olarak yapılan bölümlemeye oluntu, anlatma biçimine bağlı yapılan bölümlemeye kesit denir. (Günay, 2013) Keloğlan ve Kardeşi adlı yapıt ise kendi içinde beş kesite ayrılmıştır.

Kesit 1

“Bir varmış bir yokmuş. Tanrı’nın kulu çokmuş. Çok demesi de, çok yemesi de günahmış. Vaktin birinde bir koca karı ile iki oğlu varmış. Bunlardan birinin adı Hasan, ötekinin de başı kel olduğundan Keloğlan’mış. Anaları günün birinde bu oğlanları çağırması da: “Artık yaşlandım, kocadım, çalışıp dayanamaz oldum. İki kardeş çıkın da kendinize iş arayın, çalışın, kazanın, bir baltaya sap olun” demiş. Bunların çıkınlarına birer somun ekmek, birer topalak çökelek yol azığı koymuş da kapıdan selametleyip yola salmış.” (s.90)

Kesit 2:

“Bunlar iki kardeş yolların tozuna düşmüşler, az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, iki ay bir güz gitmişler, sonunda bir kasabaya ulaşmışlar. Kapı kapı dolaşıp yoklamışlar, iş aramışlar. Sonunda adamın biri keçileri otlatsın diye yanına çoban almış. Ertesi sabahın erinde Keloğlan’la ağası keçileri almışlar, yaymak için çıkmışlar. Bol otlu bir yere varıp keçileri

yaymışlar. Azık torbalarını, kepeneklerini alıp bir ağacın dibine oturmuş yaslanmışlar. Ağası bir aralık Keloğlan'a: "Aman gel keloğlan, güleç oğlan, sakın deyim yukarı bakma, havada çok sinek var, gözüne kaçır!" demiş. Bu keloğlan da keçilerinin başını bekler gözetirken hep önüne bakar, başını kaldırmazmış. Ağası bunu orada bırakıp biraz dolanmış gelmiş de, ağacın altında kaykılıp uzanmış, uyumuş gitmiş. O orada uyuyadursun, bu keloğlan beride "Hazır ağam uyurken, elimi gözüme siper edeyim de şu gökyüzüne bir bakayım" demiş. Bir de ne görsün? Havada sinek minek yok. Ağasının dibinde yattığı ağacın üstü iri iri al elmalarla pıtrak gibi yüklü. Keloğlan hemen yerinden sıçramış da tırmanmış ağaca. Elinin erdiğini koparıp dişlemiş, ermediğini de sallamış yere düşürmüş. Güm güm topuk vurdukça elmalar sapır sapır dökülür, yerlere yayılır, Keloğlan da keçilere bağırırmış:

"Sakın bütün elmaları yemeyin ha, biraz da bana saklayın ha!" Az sonra ağaçtan inmiş ki ne görsün? Keçiler bütün elmaları dişlemiş, ayaklamış, yemişler de öte geçmişler. Yalnız içlerinden biri boynuzuna saplanmış bir elmayı Keloğlan'a saklamış. Keloğlan keçilere çok kızmış, keli kızarmış, boynuzunda elma sunan keçiyi bir yana koymuş da bıçağını çekip hepsini sıradan boğazlamış. Sonra ağasını uyandırmış. Olanı biteni bir bir anlatmış. Ağası şaşır kalmış da: "Aman Keloğlan ne ettin? Şimdi keçilerin sahibi olanları öğrenince bizi ne ederler? Aman davran buralardan kaçalım" demiş. İki kardeş azık torbalarını, kepeneklerinin sırtlamışlar, oralardan kaçıp savuşmuşlar. Az gitmiş, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup yürümüşler, yollar aşır dereler geçmişler, o günün akşamını etmişler."(s.90-91)

Kesit 3:

"Akşam hava kararır, kısmet kapıları kapanırken dere ağzında gördükleri eski bir değirmene ulaşmış, girip geceyi geçirmişler. Sabah olup yola koyulacakları sırada, Keloğlan değirmen taşını görüp:

"Ağa bak hele, anamın ağıraşı burada kalmış, alıp anama götürsem gerek.. diyerek hemen davranmış, taşı kaldırmaya yeltenmiş. Ağasının çırpınıp; Aman Keloğlan, olmaz Keloğlan!" demesine kalmadan koca değirmen taşını sırtlayıp boynuna almış. Bu hal ile yola koyulmuşlar."(s.91-92)

Kesit 4:

"Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup, kimi yürümüşler, yollar aşmış, dereler geçmişler, o günün de akşamını etmişler. Geceyi geçirmek için koca bir çınar ağacına tırmanmaya karar vermişler. Bunun ağası sıçrayıp çıkmış ama Keloğlan boynunda koca değirmen taşı ile davranıp çıkamamış. Ağası: "Şu değirmen taşını aşağıda bırak, sabahleyin giderken yine alırsın.." dese de, Keloğlan'dır bu inleye sızlaya ıkına sıkına, boynundaki koca değirmen taşı ile ağaca tırmanıp çıkmış. Aradan vakit geçmiş, göz gözü görmez, iğne iplikten seçilemez olmuş. Bu sırada ağacın dibinden bir takım sesler gelmiş, sonra da bir gök dumandır çıkıp yükselmeye başlamış. Bir de eğilip dalları aralamışlar, aşağıya bakmışlar ki, kocaman bir ateştir yanmakta, yalazaları har har dikilmekte. Ateşin çevresinde kırk tane harami, hem de birbirinden iri, bağdaş kurup oturmuşlar. O gün uğruladıkları kese kese altınları boşaltıp birer birer şıkır şıkır saymaktalar. Meğerse bu koca çınarın dibi haramilerin toplanma yeriymiş. Onlar orada şıkır şıkır, tıkr tıkr para sayadursunlar, bu keloğlan ağacın tepesinde ağasına:

"Aman ağam, çok sıkıştım, çiğim geldi, şu haramilerin üstlerine salıvereyim.." demiş. Ağasının da: "Aman Keloğlan, etme Keloğlan, olmaz Keloğlan!" demesine kalmadan, bu haramilerin üstlerine yukarıdan aşağıya salıvermiş. Bu haramiler aşağıda birer birer, şıkır şıkır para sayarlarken, bir de bakmışlar ki, gökyüzünden bir şeyler yağıyor. Önce "Yağmurdur yağar, serpintidir geçer gelir geçer" demişler. Sonra da çevrelerine bakmışlar ki, yağmurun filan yağdığı yok. Yalnızca koca çınardan bir şeyler süzülüp iniyor. " Aman bu koca ağaçtan nur iniyor, kudret

Turkish Studies

helvası dökülüyor” diye ellerini açıp dualar ederek başlarına yüzlerine bol bol sürünüp sıvazlamışlar.

Haramiler aşağıda, Keloğlan’la ağası da yukarıda, aradan bir vakit daha geçmiş. Bu Keloğlan yine davranıp ağasına:”Aman ağa, benim boynum, hem de sırtım çok ağrıdı tutuldu, artık dayanamayacağım, şu taşı aşağıya salıveriyorum” demiş. Ağasının aynı telaş ile;

“Aman Keloğlan, etme Keloğlan, sakın olmaz, Keloğlan!” demesine kalmadan koca değirmen taşını aşağıya salıvermiş. Değirmen taşıdır, dalları haşır haşır kırıp, çatırtılar koparıp, gümbür gümbür inerken, aşağıdaki haramiler:

“Amanın demin nur, hem de kudret helvası yağmıştı, şimdi de kıyamet kopuyor, savuşun!” diye bağırdıktan, paralarını, eşyalarını, silahlarını orada koyup dört yana çil yavrusu gibi dağılmış, savuşup kaçmışlar.” (s.92-93)

Kesit 5:

“Gece dönmüş, şafak sökmüş, ortalık iyice aydınlanmış. Bu Keloğlan’la ağası, aşağısını kollaya kollaya koca çınardan inmişler. Bir de ne görsünler? Kırk Haramiler’in sofraları, kese kese altınları, eşyaları, hem de silahları orada yığılı duruyor. Hepsini derleyip toplamışlar. Orada otlayıp yayılan katırlara yüklemişler. Keloğlan’dır, değirmen taşını yüklenip yine boynuna geçirmiş. İki kardeş fukara anacıklarının yolunu tutmuşlar. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup, kimi yürümüşler, yolları aşmış, dereleri geçmişler, o günün akşamını etmişler. Akşam kararıp kısmet kapıları kapanır, rahmet kapıları açılırken, analarının evine ulaşmışlar, sarılıp koklaşmışlar, bir süre ağlaşmışlar, sonunda durulup oturmuşlar. Başlarından geçenleri bir bir analarına anlatmışlar, getirdiklerini ortaya dökmüşler. O günden bu yana bolluk ve rahatlık içinde yaşamışlar. Onlar ermiş muratlarına, darısı başımıza.” (s.93-94)

Göstergebilimde Metnin Çözümlemesi

Çocuk yazınındaki kurmaca metinlerin belli bir yöntem çerçevesinde incelenmesi o metinlerin sistemli bir şekilde çözümlemesi ve öğretmen adaylarına aktarılması demektir. Bu yöntemlerden birisi de göstergebilimsel bir yöntemdir. “*Bu bilim dalını öbür yaklaşımlardan ayıran özelliklerin başında, gösterge dizgelerindeki anlamların üretiliş süreçlerini yeniden oluşturma, anlam katmanlarını yeniden yapılandırma, anlam kuruluşlarını yeniden yaşama, yeniden anlamlandırma çabası gelir. Böylece göstergebilim herhangi bir göstergeler dizgesinin hangi aşamalardan geçerek, hangi anlamları yüklediğini araştırır.*” (Rıfat; 2009, s.133) Çalışma sınırları içinde ise bu bilim dalının öngördüğü aşamalar, çocuk yazınında uygulanabilir hale getirildi.

Göstergebilimde metin çözümleme yöntemi, üç aşamada gerçekleşir: (Rıfat, 2007, s.92-102)

- a- Anlatı Düzeyi
- b- Söylem Düzeyi
- c- Mantıksal-anlamsal düzey

Anlatı Düzeyi (Masalın Kesitlere Ayrılması)

Herhangi bir anlatıyı göstergebilim açısından çözümleyebilmek için öncelikle bu anlatıyı kesitlere ayırmak gerekir. Kesitleme anlatıyı ya da metni anlam kavşaklarına bir başka deyişle okuma birimlerine ayırmak demektir. (Rıfat, 2007;174) Bu durum metnin daha nesnel eksiksiz çözümlemesini sağlar çünkü her kesit makro anlatı içinde bir mikro anlatı gibi tanımlanır.

“Anlatısal metnin okuma birimlerine ayrılması tam anlamıyla deneyimseldir, rahat çalışma kaygısıyla benimsenmiştir.” (Barthes, 2005, s.172) Ancak bu birimleri saptarken geçerliliği doğrulanmış belli kesitleme ölçütleri vardır. Çalışmada “uzamsal ayrılığa göre kesitleme” (Rıfat, 2007,s.104) ölçütü kullanılmıştır.

<u>1.kesit</u>	<u>2.kesit</u>	<u>3.kesit</u>	<u>4.kesit</u>	<u>5.kesit</u>
Ev	Kasaba	Eski Değirmen	Büyük Çınar	Ev
Not: Uzamsal olarak evde başlayan anlatısal metin, öznenin nesneyi bulup getirmesiyle tekrar evde biter.				

Masal düzyazı anlatımıyla oluşturulan, tümüyle düş gücünün ürünü, gerçekle ilgisi bulunmayan, sunduğu evreni inandırıcı kılma yolunda bir kaygı taşımayan kısa bir anlatıdır.” (Özdemir, 1994:315) şeklinde tanımlanırken, “Keloğlan ve Kardeşi” adlı masalın tamamen gerçek dünyadan soyutlandığı söylenemez. Masalarda anlatılan olaylar/kişiler/ örüntüler olağanüstü yönere sahiptirler, bazen de gerçeğe uygunluk gösterdiği görülebilir.

Çalışma kapsamında masal bir anlatı izlencesi oluşturmaktadır. “Anlatı izlencesi Özne’nin bir başka Özne’yi etkileyerek, içinde bulunduğu durumu bir başka duruma dönüştürmesidir. Bir anlatı izlencesi göstergebilimsel yaklaşım uyarınca dört evreden oluşur:1.Evre: Eyletim (Etkileyim), 2.Evre:Edinç (Edinim), 3.Evre: Edim (Eyleme Geçiş), 4.Evre:Yaptırım” (Rıfat; 2007, s.96).

Masalın Kesitleri

1.Birinci Kesit/ Eyletim: Sözleşme ya da eyletim olarak değerlendirilen bu evre, bir değerler dizgesi içinde yerine getirilmesi gereken bir çizgenin önerilmesi ve kabul edilmesi sürecidir. Bir başka deyişle, göndericinin anlatı sözdizimindeki dönüşümleri gerçekleştirecek özneyi belli bir amaç doğrultusunda etkilediği, yönlendirdiği evredir. Bu yönüyle bu evre yaptırma eylemidir. (Kıran ve Kıran; 2003).

Masalın başlangıç evresini oluşturan kesittir. Gönderen (Anne) ile Özne (Keloğlan ve Hasan) arasındaki ilişki söz konusudur. Bu ilişkide anne çocuklarından iş bulup çalışmalarını ister. Artık yaşlandığını ve yorulduğunu ifade eder. Gönderen (Anne) inandırıcı edimiyle, Özne (Keloğlan ve Hasan)’yi ikna eder ve aralarında bir uzlaşım meydana gelir. Çünkü Gönderen (Anne), Özne (Keloğlan ve Hasan)’ye göre bir üstünlük taşımaktadır. Yaptırım gücü büyüktür. Dolayısıyla Özne (Keloğlan ve Hasan) izlenceyi gerçekleştirmek için yani bir iş bulup, para kazanmak için evden uzaklaştırılır.

Propp, masalarda ortalama otuz işlev belirler. Birçok masal, bir nesneye duyulan gereksinimle başlayabilir. Çoğu masalda ilk kesit ve ilk işlev budur. Ama gereksinim duyulan nesne bir ilaç, bir kişi, tılsımlı bir asa olabilir. Nesnenin ne olduğu düz anlam katına aittir. İşlevi ise kahramanın yollara düşmesini sağlayacak, bulunması gereken, eksikliği duyulan bir nesne olmasıdır. (Erkman-Akerson, 2005:137)

“Bir varmış, bir yokmuş” ile başlayan ve Keloğlan’ın annesinin Keloğlan’ı ve kardeşini “bir baltaya sap olmaları ve para kazanmaları için” evden yolladığı bu kesit, olay örgüsünü belirleyerek, anlatının başlangıç bölümünü oluşturur. Masalın geneli hakkında bir intiba oluşturduğumuz bir kısımdır. Anlatının izlencesi açıklanır: “Keloğlan’ın ve kardeşinin para kazanmak için evden ayrılmaları.” Burada gönderen işlevini üstlenen Anne (Özne2: Ö2 ile

Turkish Studies

belirteceğiz), bu işi üstlenen Keloğlan'ı (Özne 1: Ö1 ile belirteceğiz) belli bir izlenceyi gerçekleştirmek için yollar. Özneler arasındaki ilişkileri değerlendirirsek Ö2 (Anne) Ö1 (Keloğlan)'i harekete geçirir, bu istek Ö2'ye aittir. Ö1, Ö2'ün isteklerini yerine getirmek durumundadır. Çünkü Keloğlan'ın annesi (Ö2) artık yaşlanmıştır, evin geçimini büyümelerine rağmen sağlamayan, "bir baltaya sap olmayan" iki çocuğunun üstlenmesini istemektedir. Bu istemin sonunda 2. kesit başlamış olur, anlatı bir akış içine girer. Bu kesitte ilişkilendirilen öğeler şunlardır:

<u>GÖNDEREN</u>	<u>ÖZNE</u>	<u>NESNE</u>	<u>GÖNDERİLEN</u>
(Ö2) Anne	(Ö1) Keloğlan	(N1) Para	(Ö2) Anne

Gönderenin (Ö2) Keloğlan'dan (Ö1) istediği nesne paradır. Çocuklar onu kazanmaya gider. Nesneyi gönderene (Ö3) bir şekilde getireceklerdir. İlk kesit kişi, uzam ve zaman hakkında ilk saptamaların yer aldığı bölümdür. Masal hakkındaki ilk intibalar, diğer kesitlerdeki söylem ve anlatsal düzey açısından belirleyicidir. Anlatı kişisi olarak, anne ve çocukları (Keloğlan ve Hasan) yer alır. Uzam ise birey için en güvenilir ve her zaman sınımlanacak bir yer olan "ev"dir. Ancak Özne (Ö1)'nin evden ayrılmak zorunda kalacağı hissettirilir. Zaman ise "günün birinde" şeklinde ifade edilirken, ilerleyen cümlelerde annenin artık yaşlandığı ve çocuklarına bakamayacak durumda olduğu belirtilerek aradan tahmini olarak ne kadar zaman geçtiği sezdirilir.

2.Kesit- 3.Kesit: (Edinç ya da Edinim): Edinim evresi, öznenin göndericiyle yaptığı sözleşme gereğince zorunlu dönüşümleri gerçekleştirmek ve bir eyleme geçebilmek için gerekli yeteneklerin kazanıldığı evredir. Anlatı göstergelimi, bu yetenekleri dörde ayırır: a) yapmak zorunda olmak, b) yapmayı istemek, c) yapabilmek (güç), d) yapmayı bilmek (bilgi) (Kıran ve Kıran; 2003)

Ö1 (Keloğlan), Ö2 (Anne)'nin isteğini yerine getirmek için harekete geçer. Ö1 (Keloğlan)'in aradığı Nesne paradır. Bu evrede Ö2 (Gönderen)' in işlevi söz konusu değildir. Ö1'in işlevi ön plana çıkar. "Ö1'in Ö2 (Gönderen)'in istediği eylemi başarabilmesi için çeşitli kipsel özelliklerle donanması gerekir: Yapmayı istemek, yapmayı bilmek ve yapabilmek (zorunda olmak kipliği bütün bu kiplerin üstünde yer alır ve Ö1'i olmak zorunda, olmak (durum) ile (yapmak) /zorunda olmak/ (edim) olarak etkiler." (Rıfat, 2007, s.97)

Ö1, yardımcı eyleyen aracılığıyla nesneye ulaşırken, engelleyici (karşıçikan) de onun nesneye ulaşmasında sorun teşkil eder. Ö1'in, para (Nesne:N1)'ya ulaşmada yanında "yardımcı eyleyen" olarak Keloğlan'ın kardeşi Hasan vardır. Ayrıca Keloğlan ve kardeşini, keçileri otlatınsınlar diye yanına çoban olarak alan "adamın biri" de "yardımcı eyleyen"dir. Kırk Haramiler ve keçiler ise Ö1'i "engelleyenler" olarak karşımıza çıkar.

"Bunlar iki kardeş yolların tozuna düşmüşler, az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, iki ay bir güz gitmişler, sonunda bir kasabaya ulaşmışlar" ile başlayan 2.kesit, "İki kardeş azık torbalarını, kepeneklerinin sırtlamışlar, oralardan kaçıp savuşmuşlar." cümlesiyle sona erer. Yeni bir özne anlatıya katılır, masalda "adamın biri" (Ö3) olarak geçen bu kişi, keçilerine çoban olarak Keloğlan ve kardeşini işe alır. Masaldaki işlevi yardımcı eyleyen (işveren) oluşudur. 2. kesitte karşıçikan ya da engelleyici konumundaki unsur ise keçiler (Ö4)'dir. Keçiler (Ö4),

Keloğlan'ın elma ağacından topladığı elmaları talan ettikleri için, Keloğlan tarafından boğazlanarak öldürülürler. Keloğlan'ın iyiliğine kötülükle karşılık verdikleri için cezalandırılırlar. Bu durum, anlatı izlencesinin olağanüstü özelliklere sahip masal oluşunu hissettirir. Keloğlan (Ö1), keçilerle konuşur, onların elmaları talan etmeleri sonucunda hayvanlarla kavgaya tutuşur ve hepsini boğazlayarak öldürür ve oradan kaçar. Bu durum yetilendirici deneyimi oluşturur.

4.Kesit/ Edim (Eyleme Geçiş): Bir durum sözcüğünden bir diğer durum sözcüğüne geçilen bu evrede, özne, edindiği kipsel edinçten yararlanarak dönüştürücü işlemlere yönelir. Öznenin isteği, gücü ve bilgisi birleşerek onun eylemini gerçekleştirmesini sağlar. Edim evresinde olduğu gibi bazen edinç evresinde de engelleyici bir eyleyenle özne karşılaşabilir. Hatta engelleyicinin etkin olması, öznenin edim evresine geçişini önleyebilir (Kıran ve Kıran; 2003). *“Öznenin kipsel değerlerle donanınca, amacını gerçekleştirmede bir engel kalmaz artık. Eyleme geçerek aradığı Nesne'ye ulaşır.”* (Rıfat, 2007, s.97)

Keloğlan (Ö1) ve kardeşi (yardımcı eyleyen) kaçarlar, eski bir değirmen bulurlar, orada geceyi geçirirler, sabah olunca değirmendeki- ağıraşını (N2)- alıp götürürler. Ağıraşı diğer bir nesnedir, Keloğlan annesinin istediği, işine yarayacak bir nesne bulmuştur. Bir ağaç bulup, ikisi birlikte tırmanıp beklerler. Akşam olunca o uzamın da Kırk Haramiler'in(Ö5) toplandığı yer olduğunu anlarlar. Kırk Haramiler karşı-özne konumundadırlar. Ö1 ve kardeşi (yardımcı eyleyen) yakalanırlarsa haramiler tarafından öldürüleceklerdir. Ama aksine Kırk Haramiler'i yenerlerse de, onların hazinelerine sahip olacaklardır.

Keloğlan'ın ince zekâsı onu N1 (para)'e ulaştırır. Başlangıçta ayrı oldukları para (N1)'ya yeni durumda kavuşurlar. Keloğlan önce ağacın tepesinden haramilerin üzerine tuvaletini yapar, karşıt gücün bir şey anlamadığını görünce aradan vakit geçtikten sonra değirmen taşını da aşağı atar. Bunun üzerine Kırk Haramiler, hazinelerini de bırakıp korkarak kaçarlar.

5.Kesit/Yaptırım:

Özne'nin başarısına ya da başarısızlığına göre ödüllendirildiği ya da cezalandırıldığı evredir. Başlangıçta yapılan sözleşme uyarınca, gönderen yeniden belirir ve Özne'nin edimini denetler. (Rıfat, 2007, s.97) Sabah olunca, Kırk Haramiler'in bütün hazineyi bırakıp kaçtıklarını gören Keloğlan (Ö2) ile kardeşi, N1(para/hazine) ve N2'yi alıp annesinin yanına götürürler. Bu defa Gönderilen konumundaki anneleri (Ö2) çocuklarını görünce çok sevinir, onlarla hasret giderir. N1(para)'i de görünce mutluluğu artar, o günden sonra bolluk ve bereket içinde yaşarlar.

Söylem Düzeyi

Bu düzeyde iki aşamadan söz edilebilir. Bunlar izlekselleşme ve betiselleşme'dir. Anlatısal sözdizimde öznenin nesnesiyle olan soyut ilişkisi söylemselleşme yapılarında bir değer nesnesiyle birleşebilir veya ayrılabilir. Bu süreç elbette bir zaman ve uzam içinde gerçekleşir. İzlek soyut bir kavramdır. Bu soyut kavram bazı sözcüklerle metin yüzeyinde betiselleşir. Bu şekilde izlekler sözcüklerde biçimini bulan betilerle anlatılırlar. (Kıran ve Kıran, 2003) Keloğlan ile Kardeşi adlı masalda zenginlik bir izlektir, Keloğlan Kırk Haramiler'in hazinesini alarak evin yolunu tutması ise izleğin betilerle (figürlerle) anlatılmasıdır. Anlatıda kahramanların incelenmesi ise anlatının merkez ögesinin incelemesi olarak değerlendirilebilir. Anlatı kahramanları öykünün tutarlılığını ve sürekliliğini sağlayan en temel betidir, bir nevi anlatının lokomotifidir.

Kişiler

Anne: Keloğlan'ın ve Hasan'ın annesidir. Yıllarca oğullarını büyütmüş, onlara bakmıştır. Ancak zaman geçmiş ve yaşlanmıştır. Masalda bu söylemlerden yola çıkarak annenin izleksel açıdan da fedakar bir rol üstlendiğini belirtmek mümkündür. Artık çalışacak gücü kalmayınca

oğullarının tembellik etmelerine kızmış ve ikisini de para kazanmaları, iş gücü sahibi olmaları için evden yollamıştır. Ancak yol azıklarını hazırlamayı da ihmal etmemiştir.

Annenin yaptırım gücü oldukça fazladır, metin yüzeyinde şöyle betiselleşir: “*Artık yaşlandım, kocadım, çalışıp dayanamaz oldum. İki kardeş çıkın da kendinize iş arayın, çalışın, kazanın, bir baltaya sap olun*” demiş (s.90). İki çocuk da itiraz etmeden yola düşerler. Masalın sonunda çocuklar annelerinin sözünü dinleyerek büyük bir hazine ile geri dönerler. Bu durum söylem boyutunda annenin izleksel olarak otoriter bir rol üstlendiğini gösterir.

Keloğlan: Masalın ana kahramanıdır. İyi niyetli, temiz kalpli ve saf bir karakter olan Keloğlan, keçilere, kendileri için topladığı elmaları talan ettikleri için kızıp, bütün keçileri boğazlamıştır. Ağabeyi ile birlikte kasabadan kaçmışlardır. Keloğlan yaptığı iyiliğe karşılık, kötülükle cevap verdikleri için keçileri cezalandırmıştır. Bu bölümde Keloğlan’ın ne kadar saf olduğu düşünülse de, biraz da korkusuz ve cesaretli olduğu sezdirilmek istenmiştir. Zaten masalın sonunda da Keloğlan zekâsını kullanacak, Kırk Haramiler’i yenmeyi başaracaktır. Ardından bütün hazineyi ele geçirip ağabeyiyle birlikte annelerine götürecekler ve sonsuza kadar mutlu yaşayacaklardır. İzleksel olarak cesaretli, akıllı bir rol üstlenir.

Hasan (Keloğlan’ın Kardeşi): Keloğlan ile birlikte evden ayrılır, ona yardım eder. Keloğlanın kardeşi anlatsal boyutta, eyleyensel rol üstlenir. Keloğlan’ın yanında daha çok aklını mantığını kullanan bir karakter sergiler. Hatta Keloğlan’ın yaptıklarına sürekli karşı çıkar, ondan kimi zaman korkar. Ama masalın sonuna kadar Keloğlan’ın yanında olur. Keloğlan ağaçtaki elmaları fark etmesin diye ona kafasını kaldırmamasını tembihler. Fakat Keloğlan yasağı çiğner. Kafasını kaldırıp elmaları görünce, keçileri bırakıp ağaca elma toplamaya çıkar. Topladığı elmaları yere atarken, bir yandan da keçilerle konuşur. Elmaları onlar için de topladığını anlatır. Ancak hayvan ne anlar. Bütün elmaları talan ederler. Ağaçtan inen Keloğlan durumu görünce keçileri cezalandırır. Sonra da kardeşiyle birlikte keçilerin sahibine yakalanmamak için kaçarlar.

Kırk Haramiler: İzleksel olarak Kırk Haramiler, gücü ve zenginlik rolü temsil ederler. Engelleyici eyleyen olarak Keloğlan’ın karşısına çıkarlar. Ancak Keloğlan zekâsını kullanarak Kırk Haramiler’in hazinesini ele geçirmeyi başarır.

Keçiler: Masalın karakterlerinden sayılırlar. Çünkü Keloğlan’ın karşısına engelleyici eyleyen olarak çıkarlar. Ancak Keloğlan’ın yaptığı iyiliğe karşılık, keçiler Keloğlan’ın topladığı elmaları talan eder. Bu yüzden Keloğlan bütün keçileri boğazlayarak öldürür. Keçilerin Keloğlan’ın karşısına engelleyici olarak çıkmaları bu şekilde betiselleştirilir.

Adamın Biri: Keloğlan’a ve kardeşine keçilerini otlatсын diye onları çoban olarak işe alan bir kişidir. İzleksel olarak incelendiğinde iyiliksever role sahip olduğu görülür. Yardımcı eyleyen olarak Keloğlan’ın iş bulmasını sağlar.

KİŞİLER	EYLEYENSEL ROLLER	İZLEKSEL ROLLER
KELOĞLANIN ANNESİ	gönderici eyleyen/ durağan	yaşlı, fedakar, otoriter
KELOĞLAN	Baş kahraman /aktif	temiz kalpli, iyiliksever,akıllı
KELOĞLANIN KARDEŞİ	yardımcı eyleyen/ aktif	temiz kalpli,iyiliksever, akıllı
KIRK HARAMİLER	engelleyici eyleyen/ aktif	zengin, güçlü
KEÇİLER	engelleyici eyleyen/ aktif	akılsız
ADAMIN BİRİ	yardımcı eyleyen/ durağan	iyi niyetli

Uzam

Uzam bir ilişkiler dizgesidir. Anlatıda sadece uzamı tanımlamak bu nedenle yeterli değildir. Uzamı oluşturan ve ona anlam veren ilişkileri de araştırmak gerekir. Öte yandan uzamın

Turkish Studies

değişik işlevleri vardır. Kişilerin yer değiştirmelerini, çevreyi algılayışlarını, ruhsal durumlarını, karakterlerini açıklayabilir. Bunun yanında uzam değişik eyleyen rolleri de oynayabilir. Yardımcı eyleyen, engelleyici eyleyen, gönderici eyleyen gibi. (Kıran ve Kıran ;2003)

Masalda işlevi olan dört uzam görülür. Bunlar, ev, kasaba (keçilerin otlatıldığı alan), eski değirmen, büyük çınar (üzerine tırmanıp kırk haramileri alt ettikleri ağaç)'dır. Uzamsal olarak evde başlayan anlatsal metin, öznenin nesneyi bulup getirmesiyle tekrar evde biter. Masalın sonunda tekrar eve geri dönülür. Ev dışındaki uzamlar hem kalıcı değildir hem de güvenilir değildir.

Uzam 1: Ev. Keloğlan'ın, annesi ve kardeşi Hasan ile birlikte yaşadığı evdir. Anne yıllarca çocuklarına bakmış, büyümüştür. Artık onlardan gidip iş güç sahibi olmalarını ister. Bu nedenle çocuklarının evden ayrılmalarını sağlar. Bu uzamda /yoksulluk/ ve /esenliksizlik/ anlambirimcikleri vardır ve bunlar /mutsuzluk/ yerleşliğine açılır. Ev uzam olarak gönderici eyleyen rolünü taşır.

Uzam 2: Kasaba. İki kardeşin evden ayrıldıktan sonra ulaştıkları uzamdır. “*Bunlar iki kardeş yolların tozuna düşmüşler, az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, iki ay bir güz gitmişler, sonunda bir kasabaya ulaşmışlar.*”(s.90) “Kasaba”da adamın biri, iki kardeşi keçilerine çoban olarak alır. Ancak keçilerle kavga eden Keloğlan ve kardeşi için bu uzam yine /yoksulluk/ ve /esenliksizlik/ anlambirimciklerini taşır. Ev uzam olarak gönderici eyleyen rolünü taşır.

Uzam 3: Eski Değirmen. “Kasaba” ile “Büyük Çınar” arasında kalan uzamdır. Keloğlan ve kardeşi kasabadan kaçınca eski değirmende geceyi geçirirler. Keloğlan sabah uyandığında kardeşinin bütün engellerine rağmen annesinin istediği ağraşımı sırtına alarak yola çıkarlar. Artık hiç değilse buradan ayrılırken eve eli boş dönmeyecektir. İzleksel olarak “mutluluğun başlangıcı”nı gösteren anlamsal olarak dönüşümün başladığı uzamdır. Eski değirmen uzam olarak yardımcı eyleyen rolünü taşır.

Uzam 4: Koca Çınar. Eve gitmeden önce konakladıkları son uzamdır. “*Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup, kimi yürümüşler, yollar aşmış, dereler geçmişler, o günün de akşamını etmişler. Geceyi geçirmek için koca bir çınar ağacına tırmanmaya karar vermişler.*”(s.92) İki kardeşin birlikte tırmanıp bekledikleri ağacın altında, akşam Kırk Haramiler toplanır. Koca çınar bu esnada uzam olarak engelleyici eyleyen rolünü taşır. Ancak Keloğlan, Kırk Haramiler’i zekâsını kullanarak kaçıtır ve sabah uyandıklarında Kırk Haramiler’in gittiklerini ve hazinelerini orada bıraktıklarını görürler. Keloğlan ve kardeşinin amaçlarına ulaştıkları bu uzam izleksel olarak /zenginlik/ anlambirimciğini barındırmaktadır.

Uzam 5: Ev. Tekrar geri dönülen uzamdır ama bu kez ev /fakirlik/ ve /esenliksizlik/ anlambirimciklerinden /mutluluk/ ve /zenginlik/ yedeşliğine dönüşmüştür. Ev yeniden güvenilir bir alan olması sebebiyle işlevi bakımından ev, kapsayan uzamdır.

Zaman

Anlatının temel öğelerinden biri olan zaman okurun gerçek zamanı nasıl algıladığını gösterir. Zaman, anlatıcının öyküleme zamanı ve anlatıcının öykülediklerinin zamanı yani kurmaca zaman olmak üzere iki çeşittir. Öyküleme zamanı Keloğlan ve Kardeşi adlı yapıtta süredizimsel bir şekilde yerleştirilmiştir. Yani olaylar başından başlanarak, olaylarla aynı sırada anlatılmıştır.

Keloğlan ve Kardeşi adlı yapıtta anlatılan olayların gerçek olup olmadığına ya da yaşandıysa tarihin hangi döneminde geçtiğine dair bir bilgi mevcut değildir. Olay zamanı açısından masal Keloğlan ve kardeşinin evden iş bulmak için ayrılmaları, Kırk Haramiler’in hazinesini ele geçirip eve dönmeleri arasında geçen zamanı kapsar.

Her uzam bir zaman dilimini kapsar. Uzam 1’de edimi gerçekleştirmek üzere öznelere evden ayrıldığı zaman dilimi yer alır. Uzam 2’de masallarda yer alan kalıplaşmış zaman ifadeleri

Turkish Studies

kullanılarak kahramanların kasabaya vardıkları anlatılır: “*Bunlar iki kardeş yolların tozuna düşmüşler, az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, iki ay bir güz gitmişler, sonunda bir kasabaya ulaşmışlar.*”(s.90) Kasabada adamın biri keçilerini otlatmaları için onları işe alır ancak Keloğlan’ın keçilerle kavga edip onları öldürmesi sonucu kasabadan kaçarlar. Uzam 3’te, gündüz kasabada geçen günün akşamında eski değirmene ulaşırlar. Yine kalıp zaman ifadeleri kullanılır: “*Az gitmiş, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup yürümüşler, yollar aşyp dereler geçmişler, o günün akşamını etmişler.*” (s.91) Kahramanlar burada zaman olarak sadece geceyi geçirirler. Uzam 4’te ise gün boyunca yol giden kahramanlar, geceyi geçirmek için bir çınar ağacının tepesini seçerler: “*Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup, kimi yürümüşler, yollar aşmış, dereler geçmişler, o günün de akşamını etmişler. Geceyi geçirmek için koca bir çınar ağacına tırmanmaya karar vermişler.*”(s.92) Çınar ağacının altında Kırk Haramiler’in toplandıklarını fark edince, onların korkup kaçmalarını sağlarlar. Sabah olunca Kırk Harami’lerin bırakıp gittikleri hazine ile karşılaşırılar. Uzam 4, bir günlük zaman dilimini kapsar.

Uzam 5 ise, kahramanların hazineyi alıp eve geri dönüşleri sırasında geçen zamanı anlatır. “*Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, kimi koşup, kimi yürümüşler, yolları aşmış, dereleri geçmişler, o günün akşamını etmişler. Akşam kararıp kısmet kapıları kapanır, rahmet kapıları açılırken, analarının evine ulaşmışlar.*”(s.93-94) Bu uzam ise sabahtan akşama kadar geçen zamanı kapsar.

Masalda zaman sözlü gelenekten gelen hikayelerde kullanılan sözce kalıplar içinde verilmiştir. Bu kalıp ifadeler birincil işlevleriyle zamanı bildirirken, ikincil işlevleriyle uzun sürecek anlatı halkalarını hızlandırarak olayların eklemelişinde köprü vazifesi görmüştür.

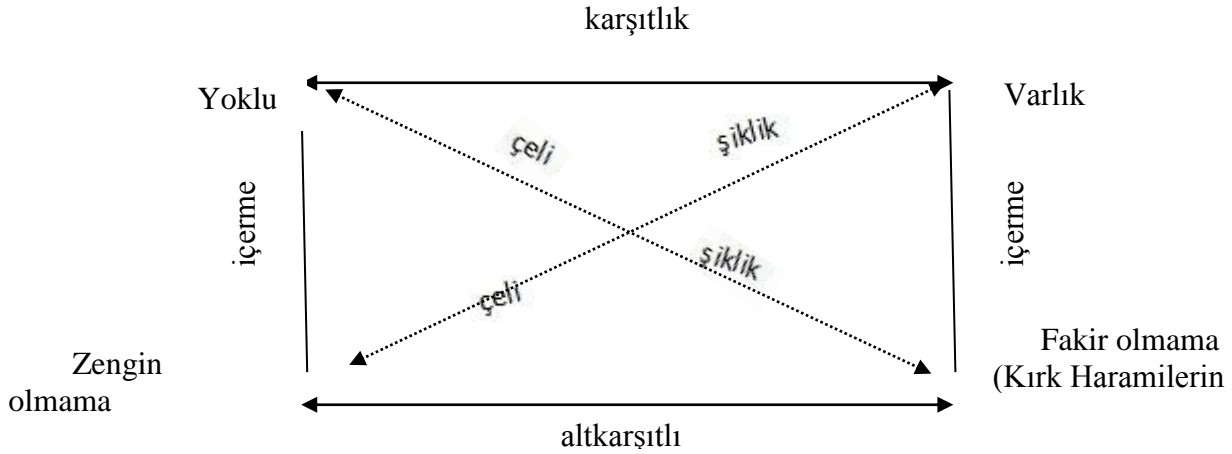
Mantıksal-Anlamsal Düzey

Anlatı düzeyi ve söylem düzeyi metnin yüzeysel yapısını ortaya çıkarırken, mantıksal-anlam düzeyi metnin derin yapısını ortaya koyar. Yüzeysel yapı içerikte olanı yani gösterileni inceler, derin yapıda ise “*çözümlemeyi matematikselleştirmek amacıyla görsel çizimlere*” (göstergebilimsel dörtgen, eyleyenler şeması gibi) önem verilir ve aynı zamanda mantıksal işlemlerin ve dönüşümlerin yer aldığı bölümdür. “*İnsan düşüncesinin ve eylemlerinin en soyut, en evrensel ikiliklerinin, karşıtlıklarının yer aldığı bu düzeyin yine en temel karşıtlığı yaşam/ölüm karşıtlığıdır. Bir anlatı, böyle bir temel, evrensel, soyut ikiliğin üstünde yükselerek “şekillenip” metin biçimine dönüşebilir.*” (Rıfat, 2009,s.123-124)

Bir anlatının genel yapısı, karşıt içerikleri eklemleyen bir anlam eksenini üzerinde yer alır. Anlamın temel yapısını temsil eden bu anlam eksenini göstergebilimsel dörtgen biçiminde gösterilebilir. Bir metinde anlam üretilme sürecinde değişik düzeyler vardır. En soyut düzeyde karşıtlık, çelişkinlik ve içerme gibi göstergebilimsel dörtgen üzerinde yer alan mantıksal ve anlamsal ilişkiler bulunur. Metnin yüzeyinde görülmeyen bu soyut düzlemin altında, derin yapıda zamanın, uzamın, eyleyenlerin üstleneceği değerler ve özelliklerden bir evren oluşmaya başlar (Kıran ve Kıran, 2003).

Göstergebilimsel dörtgen anlamlandırmaya çalıştığımız evrenin derin yapısındaki bu dönüşümleri ortaya koyar. “Keloğlan ve Kardeşi” adlı masaldaki dönüşümleri aşağıdaki gibidir:

Turkish Studies

Göstergebilimsel dörtgeni şöyle okuyabiliriz: Keloğlan (Ö1) ve kardeşi masalın başında/ başlangıç durumunda “zengin olmama” durumundadır, yani “(-varlık = eksi varlık)” durumundadır. Masalın sonunda dönüşüme uğrarlar, “varlık” durumuna ulaşır. Kırk Haramiler ise masalın başında “fakir olmama” durumundadır, yani “(-fakir = eksi fakir) durumundadır. Masalın sonunda ise dönüşüme uğrarlar, “yokluk” aşamasına ulaşırlar. Sonuç olarak göstergebilimsel dörtgen “*herhangi bir anlamsal kategorinin mantıksal eklemelişinin görsel sunumu*”(Uçan:2002, s.89) olarak tanımlanabilir. Masalda zengin/fakir karşıtlığı verilirken Ö1’in, Nesne olarak hazineyi Ö2 (Gönderici)’ye iletmesi, üzerine düşen edimi gerçekleştirdiğini ortaya koyar. Zenginlik- mutlu olma ve fakirlik- mutlu olmama durumunu da içinde barındırır.

A.J.Greimas’ın kuramına göre söylem düzeyindeki kişiler, bireysel niteliklerinden çok işlevleriyle ve eylemleriyle ön plana çıktıkları için, “eyleyen” kavramı kullanılmıştır. V.Propp, Rus halk masallarında saptadığı otuz bir işlevi eylem alanlarıyla tanımladıktan sonra, masalların yedi tür kahramanı içerdiğini belirtmiştir.

“Keloğlan ve Kardeşi” adlı masalın eyleyenler eksenini aşağıdaki gibidir:

Eyleyenler Eksenini

Bu şemaya göre metin üç eksen etrafında dönmektedir. Birinci aşama isteyim eksenidir, Özne ile Nesne arasında gerçekleşecek olan eylemlerdir. Keloğlan ve kardeşinin Nesne’ye ulaşmak için yola çıkmalarıyla başlayan süreçtir. İkincisi iletişim eksenidir. Gönderici’nin Özne’yi istenilen Nesne’yi bulması için yollayıp, Nesne’yi elde ettikten sonra onu Alıcı’ya ulaştırma sürecini kapsar. Burada Gönderici de Alıcı da aynı kişi yani Anne’dır. Çocuklarını çalışıp, para kazanmaları için yollar. Çocuklar hazineyi ele geçirip tekrar eve, annelerine dönerler. Üçüncü eksen ise güç eksenidir. Yardımcı ve engelleyicinin yukarıdaki iki eksene etkilerini ortaya koyar. Keloğlan’ın kardeşi yardımcı güçtür, Kırk Haramiler ve Keçiler de engelleyici güç olarak Özne’nin karşısındadırlar.

Eyleyenler şeması ve göstergebilimsel dörtgen, çözümlemenin son aşamasını meydana getirirler. Çünkü çözümlemede anlamsal bütün söylemsel ve anlatsal olarak ayrıştırılmış, bu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/14 Summer 2016

aşamada yeniden üretilmiştir. Her metin kendi okuma modelini geliştirerek derin yapısının ortaya koyulmasını bekler.

Sonuç/Öneriler

Çocuk yazınının incelenmesi süreci, eğitbilimsel anlamda hem öğreticilerin hem de öğrencilerin öğretim aşamalarında önemli bir süreçtir. Ancak çocuk yazınının, eğitim fakültelerinde sadece klasik yöntemlerle incelenmesi, çocuk metinlerinin (şir,masal,efsane..) öğrencilere nasıl izah edileceği bilgisinin verilmemesi dikkat çekilmesi gereken önemli bir husustur. Eğitim fakülteleri için hazırlanmış olan çocuk yazını kaynaklarının içeriğinde ise çocuk yazınının tarihçesi, dünyadaki çocuk yazınının gelişimi, çocuk kitaplarının biçim ve içerik özellikleri ve örnek metinler yer almaktadır. Dolayısıyla bu metinler içinde her türün bir yöntem ele alınarak incelenmemesi önemli bir eksikliklerdir. Çocuk yazınındaki yöntem eksikliği sorununun çözümlenmesi, bu anlamda öğretmen adaylarının çocuk yazınının nasıl inceleyeceklerini, öğrencilerine nasıl anlatacaklarını ortaya koyacaktır.

Araştırmada göstergebilimsel yöntemin seçilmesi metin odaklı bir yöntemi içermesindedir. Bu yöntemin sadece çocuk yazınında değil birçok alanda kullanılabilir olma özelliği dikkate değerdir. Göstergebilimsel okuma, gösterge dizgesinin ayrıştırılıp, parçaların tekrar bir araya getirilirken yeni anlam üretim süreçlerini geliştirmektedir. Metnin yüzeysel yapısını irdelemekle kalmayıp derin yapısını da ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla durağan değil sürekli değişim ve dönüşüm içinde olan sosyal yaşama da kapı aralaması bakımından çalışma için tercih edilmiştir.

Sonuç olarak çalışma göstergebilimi yöntemsel olarak kullanmış ancak “Keloğlan ve Kardeşi” adlı metni çözümlerken algılanması ve uygulanması kolay hale getirilerek çalışılmıştır. Ana hatları belirlenen hususlar metin çevresinde çözümlenmiştir. Çocuk yazını açısından daha sonra yapılacak incelemelere kaynaklık edeceği düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- Alangu, Tahir (2013) “Keloğlan ile Kardeşi”, Keloğlan Masalları, YKY. 216S.
- Barthes, R., (2005) Göstergebilimsel Serüven (Çev:Rıfat, M.-Rıfat. S) İstanbul,YKY yay.
- Bayrav, Süheyla (1998). Filolojinin Oluşumu, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Bayrav, Süheyla (1999). Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Bulut, Funda, (2012) “Melahat Hanım’ın Düzenli Yaşamına Göstergebilimsel Açıdan Bakış”
Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer, p. 709-721.
- Deely, John, Basics of Semiotics, Indiana University Pres, Bloomington,1990, ss.112,113
- Erdem, Mehmet Dursun (2009) Göstergebilim (Semiotik) Açısından Rasim Özdenören’in “İt” Hikâyesi Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 4/6.
- Erdem, Mehmet Dursun (2007) Ontolojik İncelemeye Dehhani’nin “eyledi” Redifli Gazeli Örneğinde Yapısalcı Bir Bakış, (Ed. Prof. Dr. Atabey KILIÇ-Sibel ÜST), Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, Vol. 2/3, Summer 2007, s.254- 273.

- Erkman-Akerson, F. (2005). Göstergebilime Giriş. İstanbul: Multilingual.
- Guiraud, Pierre (1994) Göstergebilim, (Çev. Mehmet Yalçın), İmge Yayınları, 2.Baskı, Ankara,
- Günay, Doğan (2013) Metin Bilgisi, Papatya Yay., İstanbul
- İmançer, Dilek, ÖZEL Zuhâl, Göstergebilimsel Çözümleme Örnek Çözümleme: Pirelli Reklamı, (01.12.2011), Kaynak: <http://www.efsa.org.tr/dergi.asp?islem=view&id=16&tip=1>
- Kıran, Z. ve Kıran (Eziler), A. (2003). Yazınsal Okuma Süreçleri: Dilbilim, Göstergebilim ve Yazınbilim Yöntemleriyle Çözümlenmeler. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Moran, Berna (2009) Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, İstanbul, İletişim Yay.
- Propp, V. (2001). Masalın Biçimbilimi: Olağanüstü Masalların Yapısı. Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat. İstanbul: Om Yayınevi.
- Rıfat M. (2007) Homo-Semioticus ve Göstergebilim Sorunları, İstanbul: YKY yay.
- Rifat, M. (2009) Göstergebilimin ABC'si. İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure, F. de (1998) Genel Dilbilim Dersleri. Çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual.
- Özdemir, E (1994) Yazın Türleri, Ankara; Ümit Yayıncılık,
- Uçan, Hilmi (2002) Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Vardar, Berke (1998) Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Yay., İst., ,s.111
- Vardar, Berke (2001) Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Multilingual Yay., İstanbul, ,s.86
- Yılmaz, Nusret (2013) "Sait Faik'in Şehri Unutan Adam Adlı Öyküsünün göstergebilimsel Açından İncelenmesi" Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013, p. 2629-2640.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Dumanlı Kadızade, E. (2016). "Türkçe Eğitiminde Çocuk Yazınına Göstergebilimsel Yaklaşım: "Keloğlan İle Kardeşi" Masalı / Semiotic Analysis of "Keloğlan ile Kardeşi": A selected tale of Turkish Children's Literature", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu Armağanı) Volume 11/14 Summer 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9838>, p. 221-238.